

2021.12.19.

URBARIA ET CONSCRIPTIONES**UC 119 : 2****1566. június 18.**

Eredeti.

Inventarium

A **győri püspökség vagyonelejtára**, mely abból az alkalomból készült, hogy a vagyon egy részét használatra átvette – az előző győri püspök halála után – Delphini Zakariás bíboros, ill. megbízottja, a vagyon másik részét pedig a királyi fiskus megbízottja. A leltár felvétele megkezdődött 1566. június 7-én, az átadás kelte: a címbeli dátum. Az inventariumot aláírásával és pecsétjével hitelesítette: Kysseryeny Pál)

Győr:

A leltárt felvevő először a bíboros javára a győri püspöki rezidencia tartozékaiban kezdi meg munkáját, s ezek közül is először az allóiumot keríti sorra. Először csak sommásan említi meg: „Allodium Episcopale No 1” megnevezéssel, azután azonban részletes adatokat is közöl a püspöki birtok majorságáról. – Allodiális kert. Néhány borjú, baromfi (tyúkok, csirkék, kakasok, ludak.) – Majd röviden a győri vám jövedelmét vesz iszámba, utána pedig a báránytized megváltásából eredő proventust. – Majd a censusból eredő jövedelmet jegyzi fel, az uradalom egész területéről. – Utána ismét visszatér az allódiúmrá, ismét allodiális számosállat- és aprójószág-állományt inventál, a fentiekhez hasonló módon, de ezek a tételek, valamint néhány gabonaféle (köblösben) már a királyi fiskus javára inventálódik. Az állatok: fejőstehenek, nem fejhető tehének, 1–2 és 3 éves üszőborjak, ill. üszők. – Tizedgabona részint asztagban, részint már kicsépelve (búza, rozs, árpa, zab); ezek a gabonafélék Sárkány és Hőgyész falvakbeli szérűskertekben vannak. – (Mint említettem, az egyébként erősen rendezetlen, hevenyében készült inventariumnak ez a fenti utolsó alfejezete a királyi fiskus javára leltározott allodiális ingóvagyonról készült. Ezután azonban ismét Delphini bíboros javára folytatódik.)

Kesző vára és tartozékai kerülnek sorra:

A leltár felvevője a várépület helyiségeiben egyszerű bútordarabokat, fegyvert, lőszert leltároz. (Lőpor, golyók és egyéb lőszerek, szakállaspuskák alkatrészei és szakállas puszkák.) – Az elhalt püspök használatára szolgált helyiségekben szintén egyszerű bútordarabok, vászonterítővel letakart asztalok, hártýából készült lámpás, ülőpadok, padszékek. – A helyiségek előtt körfolyóson (kerengőn) ismét fegyverek. (Szakállas puszkák, ezek őrzésére szolgáló fatokok.) – Az alsó traktusban és a várkapuban: mozsárágyúk, de olyanok, amelyekkel csakis az ellenség közeledtét jelző vaklövéseket adják le; pajzsok, sőt, még számszeríjak is. – Az ún. kenyeresházban („in domo panaria”) kevés bab és lencse. – A sütőházban kenyérsütéshez szükséges eszközök: kenyereslapátok, tűzvonók, a kisült kenyér felrakásához szükséges fapolcok. – A lisztesházban: lisztartó ládák, nagyobb mennyiségű liszt (köblösben), káposztáshordók (üresen), óntalak, sziták, sütőrostélyok, egy nagykés („Cultellus Nagkes”),

2021.12.19.

bögrék, csészék. – A búzasházban: üres, hánccsal kötött hordók, egy kis eceteshordó. – A borospincében: üres hordók, facsöbrök, vaskapák. – A várudvaron: sugárágyúk, létrák. – Az ugyancsak itt levő kútról: „Puteus cum hydrys duabus et Circulis et alys instrumentis Necessarys, ad hauriendam aquam aptis prouisus ferreis”. – A vár külső kapujában: szakállas pusokák. S innen kezelhető a felvonóhíd, illetve a csapókapu is. – (A leltár készítője itt megemlíti, hogy többfelé, a környező falvakban ki van adva kölcsönbe is néhány szakállas puska a vár fegyverállományából, így pl. Bágyok-ra is, főként azért, hogy ha az ellenség közelednék, adjanak le a keszői várig hallatszó jelzőlövéseket.) – Ezután a vár körüli allódiium leltára következik: A majorépületben és majorudvaron: idei borjak, aprójószág (libák, csirkék), sertések, méhek kasokban. – A majorépület kamrájában vaj és sajt. – Ezután a Szány, Csanak, Szentmiklós falvak határában levő allodiális szántóföldek vetésterületeit veszi számba a leltár. (Búza, zab, köles – holdakban.) (A falvak: a keszői vár pertinenciái.) – Majd a szintén a várhoz tartozó fenti és Kesző falu subditusaitól beszédett évi census összegét jegyzi fel (egy összegben), ugyanígy a tizedbárányok eladásából befolyt összeget is egy tételben. – (Utána itt is rátér a királyi fiskus javára számba veendő vagyontárgyak leltározására, s a keszői várban s tartozékaiban ezen a címen az alábbiakat inventálja): Először a három borospincében veszi számba a borokat (hordókban, de mindenütt megmondja, hogy melyik hordó hány csöbör úrtartalmú), a borok fajtáit, évjáratait, stb. azonban nem nevezi meg. Viszont az üres, sőt már korhadó hordókat külön számba veszi. – Utána a gabonafélékre tér rá: A püspök használatára épült új ház alatti kamrában a cs. és királyi számára tárolnak búzát és árpát (köblösben). – A leltározó hordókban és kasban tárolt búzát talál a vár legbelső kapujának kapuboltja alatt tárolva (köblösben méri). – De az imént említett kamrában a gabonán kívül nagy oldalszalonnákat is őriznek, igaz, hogy ezeknek egy része már megromlott; de itt tárolnak egészben lehúzott hájkötegeket is és egy kevés ecetet. – (Ezután a vár allódiiumában folytatja az inventálást): Fejőstehenk. (NB! Érdekesség kedvéért jegyzem fel az egykorú elírást, mely ebben az inventariumban nem egyszer fordul elő: a „vaccae mugibiles”-t (tehát: a „böggő” v. „bögsre képes” tehenek) a „vaccae mulgibiles” – azaz: fejőstehenek helyett. A tévedés azonban a kontextusból világos!) – Másféléves bika, 1 éves üszőborjú. Előző évi kelésű ludak, tyúkok. – De a baromfiudvarban inventálja az ott nevelt és tartott pávákat s a vár egyetlen szelíd darumadarát is. – Utána a majorság különböző tartozékaiban fellelhető búzaasztagokat, szalmakazlat, továbbá: a már részben meg is romlott (rothadt) szénakazlat veszi számba. Szombathely:

A leltározó itt is először a kardinális javára leltározza fel az elhalt püspök, illetve a győri püspökség tulajdonában levő ingóságokat, mégpedig a várbeli lakóhelyiségekben a bútorokon (egyszerű bútorok; asztalok, székek, szekrények, ill. sublótok stb.) kezdve munkáját. – Az egyik lakószoba melletti boltíves helyiségben azonban már sugárágyúhoz való golyók, sőt: golyóöntéshez

2021.12.19.

való formák és szerszámok találhatóak. – Sajátos lőszer is van: „Globulj lapidei plumbo circumfusi ad pixides barbatus apty No 1395”. – De vannak itt a szakállas puskákhoz való vasgolyók is, továbbá: kén és salétrom hordószámra, és ólom, kiöntetlen masszában, továbbá: tüztámasztáshoz szükséges hajítóberendezések is, melyekkel a katonai pirotechnikai eszközöket lehet az ellenség sorai közé vagy állásaira vetni. – Ezután ismét néhány lakóhelyiség, bennük az előzőkkel azonos egyszerű bútorok, utána ismét a különböző boltíves szobákban és más helyiségekben tárolt fegyverek (pajzsok, sugárágyúk, szakállas puskák, s ezekhez való faágyak, alkatrészek, de köztük pl. kapuzárak is!). – Majd a sütőház inventáriumára következik, benne búzaliszt (köblösben), lisztesláda, kenyereslapátok, dagasztóteknők, deszkák, melyekre a kenyértésztát, illetve kidagasztott kenyereket kelesztés céljából szokták kirakni, szíták, végül – érdekes módon – itt tárolnak 35 köblös meszet is. – A kapu melletti pincehelyiségben eceteshordók, egyikben kevés ecet. – Majd a sáfárház leltára következik: bögrék, szíták, lapátok, mérős űrmérték, agyagedények, agyagcsöbrök, fakanna, szekrény, háskötelek („funes haskethel”), istrángok („funes Istrang”), rézmozsár, zsámoly, utóbbi azonban úgy van elkészítve, hogy a konyhában szükséges vagdalási műveleteket is el lehet rajta végezni. – A sáfárházét követi a konyha leltára: Kisebb-nagyobb óntálak, vasnyársak, faretesz, gyertyaöntéshez szükséges faformák, fából készült szerszámok; egy bécsi pint űrtartalmú kanna, egy nagy fejsze. – A konyha melletti romos házban lisztesládák, eceteshordók (a lisztesládákban: korpával kevert liszt.) – A vár legbelső kapujához közel eső boroskamrában: borkiméréshez szükséges és alkalmas asztal, továbbá? kenyértárolásra használt hordók (így! „dolia, ad conseruandos panes”) (esetleg: „kádad”). – A várudvaron: Nagy létrák, melyek alkalmasak arra, hogy tűzvész esetén a vár épületeinek tetejére lehessen rajtuk feljutni, a tűz tovaterjedésének megakadályozására. Könnyű fegyverzetű lovasok számára alkalmas kopják. Vasabronccsal kötött vafödrök, a kútba leeresztéshez vasláncokkal ellátva. – A belső vár körofolyosóján (kerengőjén) lőporos hordók (puskákhoz való lőporral töltve). Sugárágyúk (hozzájuk való töltőszerelékkel), szakállas puskák. – A bástyán: mozsárágyúk. – A vár külső udvarán, Szűz Mária templomában: egyformára szabott puskaaporos hordók, üres hordók. (Igen érdekes, hogy a templomban van veszedelem esetére, liszt és kenyérgabona tárolására alkalmas berendezés is): „Granarium ex ligno instructum, tempore necessitatis farinam et alias fruges in eo conseruandas, No. 1.” – A külső várkapunál: Nagyobb kőgolyók kilövésére alkalmas rézágyú, „vulgo Tharacz vocata”. Nagyobb mozsárágyú, de hasznavehetetlen, mert törött. Sugárágyúk, a mozgatásukhoz szükséges vasrudakkal. – A legkülső várkapu feletti kis szobában: szakállas puskák, használhatóak is, töröttek is, a hozzájuk való puska tisztító és töltő vasvesszőkkel. – Ismét a külső várkapunál: Pajzsok, bilincsek, magyar lándzsák, „vulgo dardae vocatae”. – (Itt is és mindenütt a nagyobb ajtókon, kapukon akasztós zárok, melyeket mindenütt külön, tételesen megemlít s inventál a leltár készítője.) – Az üres istállóban: zabos hordók, egy

2021.12.19.

köblös űrmérték, egy lóitató vödör. – Egy zsindegyel fedett szárnyékban, nem messzire a lóistállótól: üres boroshordók, egy kerekek nélküli kis kocsiderék, melyben a zabot hordozzák a lovak számára. – A külső várudvaron levő borpincében üres, de abroncsokkal kötött boroshordók, faabroncsok kötegekben, egy tölgyfából készült csöbör, de feneke már nincs. – A külső várudvaron levő, zsindegyel fedett szárnyékban: 1564. évi kötésű boroshordók (így! „Vasa vinari anno 1564 ligata No 25.” Azután: „Vasa vinaria et dolia Hungarica non ligata No 75”) – Új és régi hordófenekek; régi faabroncsok kötegelve. – Öreg hordók, melyeket mézshordásra használnak már. (Így! „Vasa vetera, quibus calx ad edificia necessaria aduehitur, No. 4.”) – A külső várudvaron: Oszlopnak való fenyőderekek: „Robora magna Dinacej ligni, ad maiora forcioraque aedificia arcis apta, quorum quodlibet passuum decem et octo longitudinem habet No 18”. – Ugyanitt köszörűkő: „Cos orbicularis volubilis, cum receptaculo aquae, in quo voluitur, No. 1”. – Vasalt vödörök, kútból, vízmerésre alkalmas láncokkal ellátva. – Ezután rátér az allódiium inventálására: idei üszőborjak, dézsmabárányok, kecskegidák, idei malacok, idei ludak. A tyúkok és a csirkék számát nem közli a leltározó, mert: „numerari non potuerunt”. – Sajt (darabszám szerint). – Vaj (egy fazéknyi). – Az allodiális vetésterületre vonatkozóan ezt írja: „Seminatura tritici, siliginis, ordej, Auene et Mily plusquam ducenta jugera ad Arcem Sabariensem pertinens, In territorio eiusdem arcis”. – Végül az allódiumból a várba került idei malacokat és idei ludakat veszi számba. – Az inventarium következő fejezete a császári és királyi respektive a királyi fiskus javára leltározott borok és ecet jegyzékét adja (csak hordószám, és azt is megnevezve, hogy hol, melyik pincében található a teli hordó). – Majd ugyancsak a fiskus javára leltározza az 1562–63–64. évi termésű allodiális eredetű búza-, rozs-, árpa- és zabasztagokat. – Végül az ugyancsak a királyi fiskusnak jutó allodiális állatállományt jegyzi fel: ökrök, tehének, tulkok, borjak, bikák, juhok, sertések, ludak, majd: „Equi Redales seu curriferi in Stabulo No 9”. – (A leltárt 23 hordó bor számbavétele zárja. Ez a bormennyiség az elhalt győri püspök javára, az 1565. esztendőben, Sopronban, az ottani szőlőhegyekről begyűlt dézsmabor, s a leltározás idején Dalmadi Sebestyén soproni főesperes őrizetében volt.)

A győri püspökség vagyonleltára.

(Győr, Vas, Sopron, Veszprém m.): Győr civitas – Sarkan – Hewlgyez – Kezeó – Bayok – **Zany** – Chanak – Myklosfalwa – Sabaria (=Szombathely)